

DIMENZIE KREŠŤANSKEJ AKTIVITY

K VNÚTORNÝM A VONKAJŠÍM PREDPOKLADOM ANGAŽOVANOSTI KREŠŤANOV V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

JÁN BIELČÍK

Jedným zo sprievodných javov významnejších spoločenských pohybov u nás je takmer zákonite opakujúca sa zvýšená aktivita veriacich a cirkví, ktorá presahuje čisto náboženské pozície vyústením do nespokojnosti s vlastným spoločenským postavením. Štátna moc, spolu s mobilizujúcimi sa ideologickými a politickými prostriedkami, vyvíja enormnú aktivitu na jej potlačenie, čím vzniká konflikt škodlivý pre celú spoločnosť. Z prirodzeného názorového konfliktu vzniká politický, ktorý je trvalou prekážkou pre vytváranie jednoty na báze akcie za socializmus, teda v podstate taká situácia, pred ktorou neraz vystríhal V. I. Lenin, keď hovoril o vzťahu socializmu k náboženstvu. Vzniká otázka, či možno podobným konfliktom predchádzať a za akých podmienok? Nesie na tom vinu chybná teória, či chybná prax, ktorá rešpektuje nesprávnu alebo nerešpektuje správnu teóriu? Aký podiel viny majú marxisti a aký veriaci a predstavitelia cirkví?

Vyslovené otázky sa dotýkajú v podstate veľmi chýlostivého problému, o čom svedčí aj to, že niet akosi chuti do seriózneho teoretického rozpracovania otázok vzťahu socializmu k náboženstvu, cirkvám a veriacim. Snáď aj preto, že ide o politické otázky, ktoré sú tiež príčinou toho, že vzhľadom na štúdiu robíme pomerne dlhý úvod, aby sme sa vyhlí možným nedorozumeniam. Ide nám predovšetkým o zamyslenie sa nad problémami angažovanosti kresťanov v našej spoločnosti, a to z hľadiska súčasnej úrovne marxistickej teórie ateizmu, bez nároku vynucovať si zásahy do politického a inštitucionálneho usporiadania náboženských pomerov v našej spoločnosti. Konkrétne riešenie je výsostnou úlohou politikov a cirkevných predstaviteľov, kým úlohou teórie je iba otvárať priestor a hovoriť o rôznych možných predpokladoch, ktoré musia rešpektovať sám zmysel socializmu — byť revolučnou a oslobodzujúcou alternatívou.

Formulovaný problém by bolo treba skúmať z rôznych aspektov, rôznymi metódami a s rozličným zdôraznením významu tej-ktorej zložky (politická, sociologická, filozofická, a právna). Kresťanská aktivita preniká všetkými vrstvami, čo nás vedie k názoru, že aj napriek rozpačitém postojom a snáď aj zjavnou nedôverou voči vedeckosti teórie ateizmu, môže v takto formulovanom probléme a v takomto rozsahu práve ona byť najvyhovujúcejšia. Obsahove sa dá formulovaný problém rozdeliť zhruba do dvoch okruhov otázok. Prvý okruh tvoria otázky povahy aktivity veriacich a ich cirkví, ako sú k tomu vnútorné usposobení, ako sa pretvárajú teoreticky aj formálne k možnosti pôsobiť v nových spoločenských štruktúrach. Náplňou druhého okruhu problémov sú otázky, ktoré sa dotýkajú vonkajších možností pôsobenia v socialistickej spoločnosti, teda vlastne otázky priestoru a slobody pre kresťanskú angažovanosť. Tu si treba všimnúť aj niektoré teoretické postuláty vzťahu štátu k veriacim a cirkvám, ako aj urobiť konfrontáciu základných

marxistických filozofických zásad so zaužívanou praxou a spôsobmi vo vzťahu k veriacim, cirkvám a náboženstvu, ako forme duchovného odcudzenia vôbec.

K pojmu kresťanskej aktivity. Pojem ľudskej aktivity predstavuje značnú šírku, je však evidentný, nepotrebuje dôkaz. Prakticky konám, teda som. Jednotlivý človek ako súčasť prírody a spoločnosti je svojou podstatou predmetne konajúcou bytosťou. Jednotlivé formy konania sú čiastkovými momentmi praktického bytia. Už vnútorná fáza konania (úmysel, uváženie alternatív, voľba, rozhodnutie, pred-savzatie) môže niesť pečať špecifickosti niečoho náboženského. Rozdiel medzi veriacim a neveriacim je badateľnejší tým viac, ako sa formuje výlučne ľudský typ moti-vácie, v ktorom sú vzťahy a väzby medzi pôsobiacimi podnetmi a reakciami jedinca spoluurčované stále väčšími procesmi myslenia, teda keď prebiehajúce psychické procesy sa stávajú cieľavedomými, t. j. sú v svojom priebehu významne determino-vané prijatým cieľom, projektom budúceho. Motivácia sa dá kresťanským názorom ovplyvňovať pomocou výchovy, rečou, inštitúciami, v ktorých prevláda náboženské vedomie (rodina, obec, cirkev, atď.), kultúrnou atmosférou (potreba hodnôt, zmyslu života, autonómie, potreba kladného vzťahu k iným ľuďom, teda potreba lásky a pod.).

Nikdy však neostáva iba pri vnútorných momentoch konania. Nastupuje ďalšia fáza — zvonkajšenie vnútorného, čo je vlastne spredmetnením. Spredmet-nenie môže mať za následok, že úmysel a pranie sa nám podarí realizovať tak, že sa v spôsobe tejto realizácie cítime ako „doma“. Niekedy však dochádza k od-cudzujúcemu spredmetneniu, keď produkty našej činnosti sa proti nám osamostat-ňujú ako cudzie, nepriateľské sily, ktoré nás utláčajú a zotročujú. Môžu mať potom spätný odraz na myslenie vo forme iluzívnych pokusov o vymanenie sa spod ich vplyvu a môžu viesť k takému konaniu, ktoré môžeme nazvať náboženským kona-ním v najvlastnejšom zmysle, lebo vyúsťuje do kultovej činnosti (modlenie, boho-slужby, púte a pod.). V takomto prípade môžeme klasifikovať konanie výpovedou: „Som kresťan preto, lebo tak konám“. My však pojem kresťanskej aktivity chceme chápať širšie v zmysle výpovede „Konám tak nie preto, že som kresťan“, čo v pod-state znamená každý druh činnosti, pravda, s vedomím kresťana. Kresťanské kona-nie teda považujeme za kresťanské preto, lebo ho realizuje človek s kresťanským vedomím, ktoré nebadáme v spôsobe realizácie alebo v jeho výsledku, ale ktoré je ukryté za faktami v predstave o tom, kam smeruje pohyb udalostí a aký zmysel má vlastná činnosť. To isté platí aj o činnosti cirkví ako o inštitucionalizovanom ve-domí, pri ktorých však kresťanský charakter ich konania je evidentný, pretože sleduje výlučne náboženské záujmy alebo ostatné v ich záujme.

Zdroje a motivácie. Pochopenie zdrojov, motivácii a celkového zamerania kresťanskej aktivity, vyžaduje hlbokú analýzu súčasného kresťanstva, ktoré hľadá úporným zápasom svoju podobu v modernej spoločnosti. Aj keď ide o útvar starý takmer dve tisícročia, musí nanovo skúmať a usilovať sa o spoločenskú zakotvenosť v moderných spoločenských štruktúrach, musí nanova hľadať zmysel svojej čin-nosti, a to pod ustavičnou hrozbou Damoklovho meča, ktorý spočíva v nenábožen-skom „apriori“ modernej spoločnosti. Zatiaľ nie sú preskúmané ani základné historické zvraty vo vývoji kresťanstva, nemáme presný obraz o rôznych vrstvách

v ňom a o ich funkčnom význame pri transformovaní sa do nových podmienok. To všetko okrem iných rôznych momentov môže byť príčinou možných jednostranností alebo aj omylov pri našom výklade.

Počas celého doterajšieho vývoja kresťanstva zápasili v ňom dve základné koncepcie kresťanskej aktivity, ktoré sa zdajú byť aj v súčasnosti najdôležitejšie. Prvou koncepciou aktivity kresťanov a cirkvi je snaha zameriavať sa na vnútorné problémy zdôrazňovaním ciest svätostí, ako podmienky dosiahnutia spásy, zvyčnenie vlastného postoja ako nasledovníci Krista a pod. V dejinách sú tieto zamerania známe ako hlboká mystika, pietizmus alebo kvietizmus. Takto zameraní jedinci alebo skupiny boli síce náboženski v pravom slova zmysle, ale vo svojej podstate narušali univerzalistický charakter kresťanstva, pričom im hrozila záhuba ako každej uzatvorenej skupine, zbavenej možnosti vyvíjať sa. Nebolo tiež možné odpovedať na otázku po zmysle takto zameranej zbožnosti, ktorá navyše odporovala samým základom kresťanstva a biblie v zdôraznenosti lásky k blížnym.

Druhá koncepcia zameriavala aktivitu do vonkajšieho sveta, v ktorom sa mali preverovať kresťanské zásady v praxi. Svet bol iba predmetom pokresťanštvovania ako niečo nedokonalé a neautonómne. Zmysel a hodnoty nadobúdal iba v spojitosti s náboženskými hodnotami. Prirodzený poriadok sveta bol iba výrazom božej vôle, spoločenské usporiadanie muselo dostať náboženskú svätosť, čím mala byť zaručená jeho spravodlivosť. Výsledkom bolo teda všeobecné prestúpenie a splynutie kresťanstva s feudálnym poriadkom po celú tzv. „konštantínovskú epochu“. Obdobie najväčšej náboženskej moci však nieslo v sebe zárodoky úpadku, ktoré sa prejavili len čo sa feudálna spoločnosť dostala do krízy. Zameranie sa na veci „tohto sveta“ aj po stránke teologickej viedlo k úpadku a keby porobené masy neboli potrebovali náboženstvo ako útechu vo svojom ťažkom postavení, bolo by kresťanstvo spomínané dnes iba ako vládna ideológia obdobia feudalizmu.

Možnosť dvoch rôznych zameraní kresťanskej aktivity je zaujímavá aj tým, že v podstate spočívajú na náukovom obsahu kresťanského supranaturalizmu. O charakterizovanie tohto učenia sa pokúša z katolíckej strany G. Girardi: „Zbežne a približne možno opísať »supranaturalizmus« ako takú koncepciu, podľa ktorej svetské hodnoty samy v sebe neobstoja, a sú iba prostriedkami k rozmachu náboženských hodnôt. Z najnápadnejších prejavov uveďme podriaďovanie politickej moci cirkevnému úradu, náboženskú neznášanlivosť a pod.“¹ Samozrejme, že tým sa obsah tohto pojmu nevyčerpáva, obsahuje veľké množstvo rôznych východísk (pomer boha k svetu, k človeku, pomer prirodzeného a nadprirodzeného, vzťah medzi svetskými a náboženskými hodnotami a nakoniec aj pomer k ateizmu a naopak). Kritiku supranaturalistickej pozície v kresťanstve urobili najlepšie sami teológovia, ktorým ide o vytvorenie nového vzťahu k modernej spoločnosti a o zakotvenie v nej.²

Najdôležitejšia príčina opustenia supranaturalistickej pozície bola sekularizácia sveta, ktorá priviedla kresťanstvo do hlbokej krízy, z ktorej nemôže doteraz

¹ *Cirkev tváří v tvář ateistickému humanismu*, Filosofický časopis 1968, č. 5, s. 721.

² Z protestantského hľadiska syntetizoval J. A. T. Robinson v práci *Čestně o bohu*. MF, Praha 1969 okrem kritiky starého modelu tiež pokusy o nové formulovanie stanovísk.

nájsť východisko. Názorne vidíme, ako meniaci sa skutočnosť má svoj odraz vo vedomí a nakoniec aj v teoretickej sústave. Kresťanstvo opúšťa spomínanú pozíciu, lebo už nevyjadruje jeho skutočné postavenie vo svete, ba čo viac, spôsobuje mu ťažkosti pri novom formulovaní vzťahu k modernému svetu, ktorý sa sám vymanil a už sa nechce dať spútať. Okrem toho je takáto pozícia zdrojom neustáleho upodopzrievania a nedôvery zo strany politickej moci, ktoré právom v nej vidí podhubie pre neustále oživovanie politického klerikalizmu. Preto každá nová koncepcia v kresťanstve sa snaží uznať autonómiu sveta a človeka. Ak však podobná koncepcia nechce celkom opustiť náboženské základy, musí zdôrazniť podmienenosť samej autonómie, aj keď sa nehladá už iba v substanciálnom bohu, ale sa snaží o nesubstancionálne vyjadrenie viery v medziľudských vzťahoch.

Nové formulovanie vzťahu kresťanstva k modernému svetu zatiaľ sa neprijíma jednoznačne a existujú rôzne odtiene tak medzi základnými kresťanskými smermi (katolicizmus, protestantizmus), ako aj medzi rôznymi školami vo vnútri týchto smerov. Nie je možné podávať tu prierez rôznymi smermi, obmedzíme sa iba na všeobecné konštatovania a charakteristiku podstatných súvislostí, ako to vyžaduje sledovanie vytýčeného problému. Zdá sa, že protestantskí teológovia prví nastolili otázky, ako aj teologicky vyjadriť novú situáciu, pričom však neurčili hranice možného ústupu cirkví ani v oblasti teológie, ani v praktickej činnosti a taktiež v otázkach premeny foriém štrukturálneho usporiadania cirkví. Dietrich Bonhoeffer prvý postavil problém kresťanstva, nezávislého od náboženských predpokladov, čo vyvolalo k životu demytologizačný proces a spolu našli vyústenie v tzv. „ateistickej teológii“. V katolíckej cirkvi podobné procesy prebiehajú s menšou intenzitou a s väčšou opatrnosťou. Druhý vatikánsky koncil postavil do stredu svojho rokovania práve otázku nového vzťahu k svetu a dospel k mnohým významným myšlienkam, ktoré značne posúvajú názory na nové postavenie kresťanstva vo svete. Predovšetkým sa uznáva autonómia človeka a sveta, ktorá však nevylučuje závislosť, ale ktorá naopak v nej nachádza svoj posledný základ, lebo boh je láska. Čo sa týka svetského poriadku, nechápe sa jeho podriadenosť vo vzťahu prostriedku k cieľu, ale ako prostriedkový cieľ konečnému cieľu; to znamená, že má predovšetkým imanentnú hodnotu a zákony. Koncil zdôraznil zásadu, že cirkev nechce svetu vládnuť, ale chce mu slúžiť. Služobnosť cirkvi svetu však sa javí po hlbšom premyslení značne rozpornou, lebo z hľadiska kresťanského sa cirkev nevzdala funkcie svet evanjelizovať. Teda, o čo sa pokúšala predtým mocenskými prostriedkami, o to sa pokúša teraz službou. Cieľ je rovnaký, iba prostriedok je morálnejší. Iste tu mala svoje miesto myšlienka o dialektike sluhy a pána, teda skutočnosť, že pán je závislejší od sluhy ako sluha od pána a že nakoniec to bude sluha, ktorý bude určovať podmienky, a tak sa stane z pána sluha a zo sluhy pán.

Súčasťou aktivity cirkví a veriacich je, ako sme už spomenuli, snaha o nový pomer ku spoločnosti, v ktorej žijú a ktorej sú súčasťou. Kým zo začiatku reagovali na sekularizáciu vytváraním nadmerného množstva organizácií a spolkov, dnes už po skúsenosti, že to nevedie k úspechu, prechádzajú skoro do opačného extrému. K spásnej úlohe cirkví patrí aj starosť o osud ľudí, čo znemožňuje privatizáciu viery. Z hľadiska človeka chcú prevziať v spoločnosti ako celku eminentnú spoloč-

čenskokritickú úlohu, aby sa nezrádzal celkový prospech všetkých ľudí. To vyžaduje politickú angažovanosť, ktorú však cirkevné inštitúcie nemôžu a podľa ich vlastných predstáv ani nemajú robiť, lebo pre konkrétnu činnosť človeka vo verejnej spoločnosti neexistuje jednoznačné kresťanské riešenie. Musí teda nastúpiť angažovanie jednotlivých kresťanov a nie ich inštitúcií (angažovanosť v službe blíznym, v rodine, v povolani, na pracovisku, v strane, v odborovom hnutí). Prenikanie do spoločnosti cez jednotlivých kresťanov a nie pomocou inštitúcií, má zabezpečiť novú zakotvenosť večných právd v zmenených sociálnych podmienkach, ktoré sa stali svetsky autonómny. Celý tento proces možno nazvať ako prispôbenie náboženstva a kresťanstva modernej spoločnosti. Zakotvenosť kresťanstva ako inštitúcie alebo ako sociálnej komunikácie vyžaduje, aby sa zúčastňovali na sociálnych zákonitostiach konania v tomto modernom svete a aby tieto od kresťanstva emancipované sociálne formy transformovali do seba. Samo prispôbovanie prebieha v troch rovinách. V prvej rovine ide o zmeny organizačných foriem a metód cirkvi, ktoré nemusia byť bezprostredne spojené s obsahovými premenami viery a kresťanského učenia. V druhej rovine ide už aj o zmeny v obsahu náboženskej viery, aby mohla kresťanská etika prestúpiť moderné sociálne štruktúry. Podstata je v tom, že proti chápaniu sveta podanom v zjavení vystupuje dnes principiálne nový predmetný svet, nové chápanie človeka (predmetná bytosť), čím sa pred modernou teológiou vynorila dialektika fabrikácie a kreácie. Tretia rovina prispôbovania spočíva v zmenách foriem viery, teda ide o zmeny v samom vedomí a v spôsoboch vnútorného života človeka. Cirkvi a kresťania sa však od marxistov naučili že deformácie v ľudských vzťahoch a vedomí sú ovplyvnené spoločenskou scenériou, v ktorej sa odohráva púť človeka k sebe samému, čo ich vedie k tomu, aby sa nevzdávali možnosti spolupôsobiť na ich vytváranie a aby sa nedali vytlačiť iba na rovinu dialógu, „kde sa iba hovorí“.³ Bojovať o človeka mimo spoločenských štruktúr pokladajú za donkichotskú záležitosť.

Zdá sa, že ani cirkvi, ani veriaci nemajú presnú predstavu o spôsoboch angažovanosti, lebo sa vyskytujú hlasy práve tak proti politickej angažovanosti, ako aj hlasy za takúto angažovanosť. Na jednej strane si uvedomujú, že mimo politického diania sa nedajú vytvoriť podmienky pre šírenie spásy (v čom vidia cirkvi hlavnú úlohu), na druhej strane však spolitizovanie kresťanskej zvesti by podľa názoru teológov mohlo viesť k zneseniu ideálu nebies do ideálu zeme a k úsiliu namiesto náboženského zdokonaľovania, zdokonaľovať pozemské právo a miesto teológie rozvíjať politiku. Napriek tomu však kresťanský svetový názor, ktorý sa v minulosti dokázal vyvinúť do ideologických koncepcii feudalizmu a kapitalizmu, bude neustále pred možnosťou transformovania sa do nejakej politickej podoby, pravda, k tomu by bola potrebná veľká vnútorná revolúcia, ktorej zárodky badať v Bonhoefferovom náčrte. Existujú názory, že socializmus v niektorých rozvojových krajinách so silným kresťanským vplyvom sa neuskutoční bez socializácie kresťanstva. Isté je, že v socialistickej spoločnosti nebude môcť byť ani jedna forma politického katolicizmu alebo protestantizmu orientovaná protisocialisticky, a zdá sa, že cirkvi a veriaci sa ani o inú koncepciu oficiálne neusilujú.

³ Pozri J. S. Trojan, Lit. listy, 1968, č. 17.

Náboženstvo je vo svete viditeľnou sociálnou veličinou a preto je vždy v nejakej súvislosti s veľkými sociálnymi zmenami. Inštitucionalizované kresťanstvo si počas dlhej prevratnej epochy nevytvorilo otvorený pomer k socializmu, lebo sa nezmocnilo rozhodujúcich zlomov dejín teologicky. Voči každému revolučnému hnutiu vystupovalo ako voči rušiteľovi „božích poriadkov“, ako návrat od kozmu, (krásneho usporiadania) k chaosu. Politicky však ústami predstaviteľov cirkví boli vyjadrené pozitívne stanoviská k socializmu, aj keď sám socializmus chápu nábožensky. Pozitívne vyjadrenie sa k socializmu je u kresťanov niekedy prejavom pokánia za dejinné obdobie, v ktorom cirkvi sklamali v riešení sociálnej otázky. Pozitívny súhlas so socializmom, ba aj jeho podpora zo strany kresťanov a cirkví neprekonáva však ich odstup k nemu, vyplývajúci zo samej podstaty eschatologickej viery, ktorá každú snahu vymedziť ľudskú dôstojnosť pozitívnym a definitívnym menom odsudzuje ako ideológiu. Obsahuje tak kritiku každého pokusu, ktorý sa snaží realizovať pre ľudstvo dokonalú budúcnosť čisto na vedeckom základe alebo na základe technologického plánovania, pretože vraj veda a technika iba zvečňujú. Kresťanská inšpirácia v sociálnom a ekonomickom živote je tak svojím „kritickým negativizmom“ zameraná proti všetkým ľudským projektom a tiež proti očakávaniu, že veda a technika sú schopné vyriešiť poslednú existenciu problématicku. Aj biskup Tomášek pripomína, že ľudská túžba nemôže byť plne uspokojená ľuďmi a vecami tohto sveta.⁴ Aby takto formulovaný kritický negativizmus nevyústil do úplnej nečinnosti vo veciach „tohto sveta“ pridávajú kresťania napomenutie, aby nebola eschatologická viera nečinným vyčkávaním budúcnosti, ale že tiež nemôžeme „zasľúbenú“ budúcnosť uskutočniť len svojimi vlastnými schopnosťami. Dôvodom je zlo, ktoré je v samom človeku, a pretože subjekt vytvárajúci dejiny je iba „hriešnym človekom“, nemôže byť realizácia lepšej budúcnosti ľudským „sebavykúpením“.

Vzhľadom na obsiahlu problematiku, podanú vo veľmi stručnej podobe, nemohli sme vystihnúť všetky základné momenty, ktoré poukazujú na súčasné zameranie činností cirkví a kresťanov, čo však nebolo ani našim cieľom. Chceli sme iba poukázať, aká je celková zameranosť kresťanskej aktivity voči modernému svetu. Teraz ide o to, poukázať, nakoľko sú kresťanské snaženia reálne v socialistickej spoločnosti.

Priestor a sloboda. Veľa nejasností v otázke možnosti kresťanského angažovania v socialistickej spoločnosti spôsobuje už nesprávne chápanie priestoru pre činnosť. Od kresťanov možno počuť hlasy, že niet priestoru pre ich činnosť, že za socializmu je priestor pre kresťanov „uzatvorený“, hovorí sa o „priúzkom“ priestore a pod. Svedčí to o tom, že priestor by mal byť nejakým „politickým vzduchoprázdnom“, ktoré by malo byť kresťanom dané k jeho naplneniu. Keďže ide o spoločenský priestor, vieme, že sa vytvára tlakom určitých spoločenských zoskupení a síl. Vyjadriť sa dá iba znázornením vzájomného tiesnivého tlaku všetkých spoločenských sfér, ktoré ho vytvárajú. Nedá sa teda ani stvoriť ani zlikvidovať. Priestor si vytvárajú činné subjekty svojou aktivitou a jeho veľkosť je priamo závislá od ich potencie. Priestor je tiež určitá sloboda ku konaniu, vymedzená právnymi predpis-

⁴ Lit. listy, 1968, č. 4.

mi a zákonmi, ktorá však nemusí byť slobodou, ak nie sú schopné konať subjekty vlastným dynamizmom naplniť jej vymedzenie. Lapidárnym spôsobom vystihuje takúto situáciu heslo: „Kde nepôsobíme my, tam pôsobí nepriateľ“. Takto chápaný priestor nedáva nikomu možnosť vyhovárať sa na jeho obmedzenie v socializme, a nemožno tak skryť nedostatok vlastnej odvahy alebo nedostatok dynamizmu vlastnej štruktúrovanej skupiny.

Iná je však situácia, ak posudzujeme otázku priestoru z hľadiska miesta náboženských štruktúr v spoločenskom systéme. Sú to predovšetkým otázky, ktoré sa dotýkajú právneho usporiadania vzťahov medzi socialistickým štátom a náboženskými inštitúciami. Osobitne sa pomer štátu k veriacim neupravuje, je zahrnutý v ústave ako práva občanov na vyznanie a slobodu svedomia a pod. Možno ho však cítiť v politickej orientácii štátu. Rozsah práv a slobôd pre náboženské inštitúcie je závislý predovšetkým od politických zámerov, ktoré socialistický štát sleduje, ďalej od toho, akú funkciu mali náboženské inštitúcie v predchádzajúcom spoločenskom systéme a hlavne aký postoj zaujímali v čase bojov o nový socialistický spoločenský systém, a to jednak ešte za starého systému politickej moci a potom aj v období formovania sa nového spoločenského systému. Najväčší význam pre spôsob usporiadania náboženských pomerov u nás mala etapa rokov 1945—1948, teda obdobie, v ktorom išlo o charakter republiky a o celý ďalší povojnový vývoj u nás. Môžeme iba konštatovať, že cirkvi neboli schopné zaujať v tomto období pozitívny vzťah k socializmu, skôr proti nemu bojovali. Kresťanstvo nebolo schopné zmocniť sa významných spoločenských zvrátov teologicky, pričom v riešení sociálnej otázky úplne zlyhalo. Naopak, kresťanstvo sa do nedávna angažovalo jasne protikomunisticky, tvorilo význačnú súčasť svetového antikomunizmu. Svoj postoj však nezdôvodňovalo skutočnými príčinami (vlastná funkcia v spoločnosti, založenej na princípe súkromného vlastníctva), ale operovalo ateistickým učením komunistického hnutia. Naproti tomu sa v robotníckom hnutí vytváral odpor najmä voči klerikalizmu vo forme antiklerikalizmu, ktorý sa niekedy vedel transformovať do marxistickej podoby ateizmu, inokedy však zotrval iba na antiklerikálnych pozíciách tým, že sa usiloval iba o obmedzovanie politických ambícií v kresťanstve. Domnievame sa, že politický antiklerikalizmus, ako protiváha najmä katolíckeho klerikalizmu (na Slovensku klérofašizmu), významne určoval a dodnes určuje tak právne usporiadanie náboženských otázok, ako aj celkovú orientáciu ideových a politických prostriedkov, čím sa reálne znižuje priestor pre kresťanskú aktivitu. Akákoľvek snaha kresťanov a ich inštitúcií nejakým spôsobom angažovať sa (hoci aj prosocialisticky) budí averziu a okamžitú snahu na jej potlačenie. Je to jeden z dôsledkov, ktoré musia u nás kresťania niesť ako bremeno za svoju historickú úlohu.

Situácia na Slovensku je toho jasným dôkazom. Aj napriek chýbajúcim výskumom v tejto oblasti (zatiaľ vieme iba to, že na Slovensku je asi 70 % veriacich) možno vystopovať v týchto otázkach ostrú polarizáciu postojov. Na jednej strane sú výrazné tendencie s prejavmi intolerancie kresťanov tak k sebe navzájom (konfesionálne), ako aj voči inak zmýšľajúcim občanom. Na druhej strane zase akoby reakcia na odvekú snahu degradovať človeka inak zmýšľajúceho s ne-

náboženským postojom vyvoláva opačnú snahu — degradovať veriaceho ako občana, na druhotriedneho občana, zaslepeného tmára. V tejto súvislosti iba na okraj poznámku, že marxistická antropológia má čo robiť, aby nielen v oblasti abstraktno-teoretickej, ale aj prakticky ovplyvnila túto atmosféru, ktorá mala výrazný prejav aj v slovenskej kultúre. Je len samozrejmé, že doterajší ateizmus (ako súčasť oficiálnej ideológie) mohol úspešne (je otázka či aj s pozitívnym prínosom) nadviazať na vrstvu občanov takto zmýšľajúcich a na ich postoje, keď aj tým oslabil celkovú svetonázorovú výchovu. Svetonázorová výchova sa totiž nedá rozvíjať iba na základe boja dvoch negativizujúcich tendencií bez hodnotových zámerov, ktorých výsledkom je ochudobnený človek, ale musí prebiehať na hodnototvornom základe, aby jej výsledkom mohol byť človek obohatený a utvrdený vo svojej ľudskosti.

Vráťme sa však k otázkam konkrétneho začlenenia náboženských štruktúr do štruktúry socialistickej spoločnosti, teda predovšetkým k otázke vzťahu štátu k veriacim a ich cirkvám. Pokiaľ ide o veriaciach, ústava zaručuje náboženské práva v rámci všeobecných práv občanov. Otázka náboženskej slobody je tak zrejmä. Veď nakoniec, kto sa kedy odvolával na náboženské práva, pokiaľ išlo aj o náboženskú slobodu — vždy sa operovalo prirodzenými právami človeka, ktorých výkladom sa zaoberá filozofia. Je však otázne, ako ďaleko môže siahať náboženská sloboda, či štát môže zasahovať do náboženského vyznania a nakoľko, do akej miery do náboženského prejavu (bohoslužby, výchova, procesie a pod.). Vzťah štátu k náboženstvu sa určuje určitými hranicami a hľadiskami, ktoré sú zároveň odpoveďou na otázky: čo je zmyslom štátu, na akom princípe spočíva, či má štát záujem na náboženstve, ako ho hodnotí a aký ma objektívny význam pre ciele, ktoré štát sleduje. Sú to zhruba otázky, ktorých odpovede môžu tvoriť základ pre určenie vzťahu štátu k náboženstvu, veriacim a cirkvám. Z nich zároveň možno vybadať aj objektívne hranice kresťanskej aktivity, teda akým spôsobom sa môžu objektivizovať ich vnútorné snahy, založené na náboženskej viere, pravda, motivované na všeobecných ľudských základoch.

Zmysel socialistickeho štátu. Zmysel socialistickeho štátu nemôžeme mechanicky oddeliť od jeho formálneho prejavu (spôsob a metódy), lebo sú vo vzťahu cieľa a prostriedku. Ideálne by mali tvoriť jednotu tak, že ak by sme sledovali princípy a funkčnosť socialistickeho štátu, nemuseli by sme sa zvlášť pýtať na ich zmysel, lebo by to malo byť zrejmé. Je známe, že neadekvátne prostriedky nemusia priviesť k cieľu a že niekedy prílišný dôraz na prostriedky má za následok ich povýšenie na cieľ. Pretože sa musia mnohé veci prehodnocovať — a vyplýva to aj z našej problematiky, bude dobre, ak si tieto veci trocha ozrejmime. Nerobíme si však nároky na nejaké konečné nemenné pravdy, skorej sa môžeme dopustiť zjednodušenia, prípadne nesprávnej interpretácie.

Dejiny nás učia, že v dôsledku sociálnej nerovnosti vznikajú neustále spoločenské konflikty, pričom vznikajú rôzne teórie a názory, ako sa dostať zo súčasných ťažkostí. Aj keď motivácia je v podstate rovnaká, nie každú snahu alebo hnutie o vymanenie sa zo sociálnej biedy, môžeme charakterizovať ako socialistické hnutie. Môžeme niekedy hovoriť iba o sociálnych pohyboch. Pod pojmom socialistické hnutie alebo v skrátenej podobe pod pojmom socializmus, rozumieme

hnutie, ktoré je motivované sociálnou nerovnosťou a snahou vyrovnáť sa s ňou, ale na rozdiel od sociálneho pohybu (živelného) má už nejakým spôsobom sformovaný program a cieľ, ako aj postup k jeho dosiahnutiu. Nakoľko je program takéhoto hnutia reálny, závisí predovšetkým od toho, či dostatočne zvažuje zrelosť situácie k dosiahnutiu vytýčeného cieľa (nereálnosť vyúsťuje do utopického socializmu), či správne volí prostriedky (zle volené — sociálny reformizmus), alebo či vôbec má správnu predstavu cieľa — usporiadanie nových pomerov (predstava nivelizácie — náboženský alebo kresťanský socializmus) Formovanie cieľa, voľba prostriedkov, ako aj analýza pomerov uskutočnená na základe vedeckej teórie umožnili vznik vedeckého komunizmu, ako programu oslobodenia robotníckej triedy a človeka vôbec. Marxistický socializmus sa líši od ostatných koncepcií socializmu tým, že celú prestavbu spoločnosti chápe ako základňu ľudskej emancipácie, nie však ako formu sociálnej nivelizácie alebo vtlačanie človeka do určitej, do detailov vypracovanej a tým aj meravej schémy sociálnych a ľudských hodnôt. Tým, že sleduje humanizačný cieľ, je univerzalistický, žiada zabezpečiť určité hodnoty pre všetkých príslušníkov spoločnosti, čím sa líši od každého liberalistického chápania ľudskej existencie. Dejinným zmyslom socializmu je teda oslobodenie človeka a každý pokus a zotročenie človeka v akejkoľvek forme je proti tomuto zmyslu. Ak by dochádzalo k sústavnému porušovaniu ľudských práv, dochádzalo by k strate dejinného zmyslu socializmu. Prehrešovanie proti zmyslu socializmu môže mať rôzne formy a prejavy: útlak, nespravodlivosť, lož a mystifikácia, nesloboda, nedôstojnosť a pokorovanie človeka. Tak isto môže však k takým istým výsledkom viesť aj nedostatočné zvládnutie spoločenských procesov, vymanenie sa techniky z moci človeka a zámena systému všeobecnej predajnosti za systém všeobecnej manipulovateľnosti.

Zmyslom socializmu a socialistického štátu je v podstate realizovať a usmerňovať spoločenské procesy v zhode so základným cieľom — oslobodenie človeka. Nesmie však dôjsť k preceneniu úlohy štátu (ako forme nadvlády určitej triedy) v zmysle jeho neobmedzeného trvania, lebo „štát vzniká tam, vtedy a dovtedy, kde, kedy a dokiaľ nemôžu byť triedne rozpory objektívne zmierené“.⁵ Socialistický štát, ako forma diktatúry proletariátu, bude postupne odumierať, najskôr premenou verejných funkcií z politických funkcií v prosté administratívne funkcie. Podobne hovoril o štáte aj Engels v liste Bebelovi „... pokiaľ proletariát potrebuje štát, potrebuje ho nie v záujme slobody, ale v záujme potlačenia svojich nepriateľov a len čo možno hovorí o slobode, štát ako taký prestáva existovať“.⁶ Aj napriek dočasnému charakteru diktatúry proletariátu a existencie socialistického štátu treba štát ustavične demokratizovať. Lenin v spomínanom diele považuje rozvinutie demokracie do všetkých dôsledkov, vypátranie foriem takéhoto rozvinutia, ich overenie v praxi za jednu z podstatných úloh boja za sociálnu revolúciu. Pritom sa demokracia nemá chápať ako samoúčel, ako demokracia osebe a pre seba, ale tiež iba ako prostriedok k ďalšiemu rozvoju socialistickej spoločnosti. Potreba demokratizovať socialistický štát je zvlášť akútna aj v súčasnosti, čoho svedectvom sú aj

⁵ V. I. L e n i n, *Štát a revolúcie*, Vybrané spisy II. zv., s. 134, Svoboda, Praha 1950.

⁶ Lenin, c. d., s. 171.

uznesenia XXIII. zjazdu KSSZ, keď sa má využiť aj na nové riadenie ekonomiky, ktorá potrebuje pre svoj rozvoj širokú demokraciu, v rámci ktorej sa môže rozvíjať aj iniciatíva pracujúcich. Už sa vie, že demokracia a sloboda majú svoj význam vo sfére prosperity.

Výsledkom demokratizačného procesu majú byť aj politické slobody, ktoré majú veľký psychologický a kultúrny význam, lebo právo občianstva vyvoláva pocit dôstojnosti a nezastupiteľnosti a má svoj prejav v dobrovoľnej aktivite pri účasti na tvorbe spoločenských záležitostí. Marx tiež zdôrazňoval, že v skutočnej demokracii sa ľudia správajú ku štátu ako k vlastnému výtvoru. Každý má v nej politický význam, každý je „homo politicus“, t. j. každý disponuje určitým súhrnom politických práv a slobôd. Demokracia existuje však v právnom rámci, ktorý stanoví formálny alebo abstraktný rozsah možnej aktivity občanov, ktorú štát má a musí tolerovať (ak sa nechce prehrešiť proti demokracii a tým aj proti zmyslu socializmu), aj keď nie vždy podporovať. Účasť na politickom živote, na tvorbe politického rozhodovania má hierarchický charakter. Treba však jednoznačne vyjadriť, presne zakotviť a garantovať rozsah a obsah slobôd, zároveň s rozsahom zodpovednosti. Požiadavky slobody a zodpovednosti, práva a povinnosti musia byť zakotvené záväzne pre všetkých, stabilne a nadosobne (princiipiálne). Premietnutím spomínaných zásad pre fungovanie demokracie v socialistickej spoločnosti do problematiky vzťahu štátu a náboženstva, veriacich a cirkví vynoria sa niektoré všeobecné momenty dôležité aj pre praktické riadenie tejto oblasti.

Každé sily, ktoré stoja mimo základných integrovaných sociálnych útvarov, majú sklon k zjednodušenému určeniu príčin svojej vydedenosti. Uvažujú v protikladoch „my“ a „oni“, v ktorých vyrastajú tendencie vymknúť sa demokratickým princípom v spoločenských vzťahoch a v spoločenskej činnosti. Sú akoby nad šikmou rovinou a netreba veľa úsilia mobilizovať ich do extrémnych hnutí, pôsobiacich proti demokracii. Opozícia sa v spoločnosti nezavádza ani nedekretuje, tá sa v nej rodí živeľne a nachádza vždy určité formy, či chceme alebo nechceme. Protikladnosť záujmov, hlboké sociálne, rasové, svetonázorové a iné napätia zbavujú demokratický princíp účinnosti a zabraňujú jeho rozvíjaniu. Pre veriaceho sa naplnenie politickej slobody javí predovšetkým ako náboženská sloboda a iba na takomto základe potom prikračuje k ostatným spoločenským úlohám s vedomím svojej dôležitosti. Pokiaľ existujú kresťania a ich inštitúcie, teda pokiaľ má náboženstvo taký vplyv, že môže pôsobiť ako „materiálna sila“, musí mať svoje miesto v systéme spoločenského usporiadania, lebo tak, či tak, spolupôsobí pri vytváraní súčasnosti. Postupné rozširovanie demokracie si bude vyžadovať aj slobodu pre svetonázorové a kultúrne koncepcie, pokiaľ budú ochotné rešpektovať socialistickej organizácii spoločnosti. Marxistická koncepcia totálneho človeka, ako aj chápanie slobody, sa musí realizovať v čoraz širšej miere, a to v miere, v akej budú strácať kultúrno-svetonázorové hľadiská triednu determináciu, aby sa tak mohli stať skutočnými hodnotami, nie v politickom, ale v najvlastnejšom ľudskom slova zmysle. Je skutočne otázkou, aké hodnoty si bude osvojovať a zároveň aj vytvárať človek prechádzajúci z ríše nevyhnutnosti do ríše slobody.

Dnes však existujú otázky, ako s postupom demokratizácie môže kresťan prejavíť svoju spoločenskú angažovanosť. Zatiaľ je možnosť angažovať sa len na

inštitucionálnej báze. Ak by šlo o eventualitu začleniť cirkvi ako inštitúcie do politického systému, museli by byť k tomu splnené niektoré nevyhnutné podmienky. Predovšetkým by takáto strana musela mať taký program, že by akceptovala socialistický program do svojho praktického a ideologického úsilia. Nešlo by iba o obsahove vprázdnený pojem „socializmus“ (ako trvalá snaha robiť dobro), lebo tým by nemohla takáto strana obohatiť ani socialistickú teóriu, ani prax. Pritom by musela prekonať už spomínaný dištanc, vyplývajúci z eschatologického chápania viery s jej kriticko-negativistickým postojom k ľudskému úsiliu vybudovať dokonalejšiu spoločnosť, negarantovanú nijakou vyššou mocou, iba vlastným úsilím. Ani snaha o delenie funkcií v socializme v takom zmysle, že by komunisti zaisfovali socializmus po hospodárskej stránke a kresťania by sa starali o humanizmus, nie je reálna. Socializmus svojou povahou nie je patrónom nejakého zvláštneho záujmu, ale ľudského záujmu ako takého. Nemožno predsa komunistickú stranu a hnutie, na ktorého čele stojí, porovnávať s politickým partikularizmom buržoáznej demokracie. V určitom zmysle je svojou povahou ako kresťanské hnutie, teda ako univerzalistické, trvale rešpektujúce všetko, čo patrí ľudskému titulu. Dve, svojou povahou univerzalistické systavy si možno dosť ťažko predstaviť vedľa seba v jednom systéme. Okrem toho, socialistický štát sa realizuje v zodpovednosti za hospodársky vývoj a za konkrétne formovanie sociálnych a politických vzťahov a nenesie sa ako kresťanstvo v rovine abstraktných princípov s entuziazmom „krásnych duší“, bez konkrétnej zodpovednosti za hospodársky, politický a kultúrny vývoj. Z tohto aspektu je situácia kresťanstva oveľa ľahšia, aj keď menej zakorenená v spoločnosti.

Vynára sa nám problém zodpovednosti kresťanov v socialistickej spoločnosti. Ako sme už naznačili, zodpovednosť kresťanov na rozdiel od marxistov je iná. Neznamená to však, že by aj kresťania, ktorým sa otvára v socializme možnosť prekonať nedostatky pozemského zakorenenia, príležitosť odhaľovať v konkrétnych činoch socializmu svoju vlastnú šifru človeka a zúčastňovať sa na ich uskutočnení, nemohli vziať na seba spoluzodpovednosť za takto motivovaný pokus. „Ateistické“ kresťanstvo už v tomto smere robí posuv, keď kladie vieru človeka do závislosti od činov pre rozvoj dobra pre druhého (vzťah ja — Ty). Sú to však iba prvé pokusy dosť rozpačite prijímané a nemajú masové uplatnenie, aby sa s nimi v najbližšej dobe mohlo počítať.

Objektívne sa zodpovednosť dosahuje predovšetkým tým, že sa dá človeku možnosť aspoň minimálne ovplyvňovať tvorbu závažných rozhodnutí, ovplyvňovať výber a činnosť tých, ktorí sa dostávajú k moci. Musí mať možnosť aktívne a iniciatívne ovplyvňovať svoj ľudský osud v spoločnosti, aby nebol iba predmetom manipulácie, keď sa rozhodovalo o ňom bez neho. Ak sa mu to odopiera, výsledkom je alebo rezignácia, alebo útek do privátnej iniciatívy s egoistickým zameraním, alebo zúfalstvo a hľadanie prostriedkov útechy (duševná alebo opravdivá pálenka). Ak presahuje počet týchto frustrácií v spoločnosti únosnú mieru, klesá stupeň spoločenskej integrácie a nastáva deštrukcia hodnotového sveta. Človek, ktorý je povinný byť zodpovedným bez toho, že by mal slobodu byť zodpovedným, odmieta zodpovednosť ako bremeno. Zodpovednosť sa síce dá vynucovať administratívnymi prostriedkami, ale takýto postup je málo účinný, lebo chýba tu prvok dobrovoľnosti

a človek sa stáva iba nástrojom. Sú to prejavy, ktoré postihujú kresťanov ako určitú skupinu (administratívne formy robenia z veriacich ateistov) a odporujú najvlastnejšiemu zmyslu socializmu.

Škodlivosť administratívnych zásahov voči veriacim aj inštitúciám má prejav v pôsobení na korene existencie náboženstva za socializmu. Ak by aj bol dobrý úmysel na začiatku pred použitím administratívneho tlaku, nemôže priniesť v nijakom prípade pozitívne výsledky, lebo takto volené prostriedky sa v konečnom dôsledku stávajú iba jednou z príčin pretrvávania náboženskej viery, ak nie aj jej vyvolania k životu.

Vo svojom výklade sme sa nemohli zaoberať všetkými možnými súvislosťami, ktoré sú v nejakom vzťahu ku kresťanskej aktivite. Ide najmä o problémy moderného sveta, vpád techniky a technizácie do života človeka, problémy jeho slobody atď. To všetko stavia pred teológiu, ale aj pred filozofiu nové otázky o ľudstve dvadsiateho storočia. Myslíme, že aj v tomto smere sa otvárajú nové možnosti pre pozitívnu angažovanosť kresťanov a ich ustanovizní. Kresťanská aktivita je neraz pred nami veľkým otáznikom, najmä ak máme hodnotiť jej pozitívny význam pre spoločnosť. Preto treba aspoň v záverečnej časti položiť otázku kritérií kresťanskej aktivity z hľadiska marxistickej teórie.

Prvou podmienkou je správne uplatňovanie marxisticko-leninských zásad v tejto oblasti. Prakticky to znamená, že aj na kresťana sa treba dívať ako na konajúcu bytosť, ktorej kvalita vedomia závisí od podmienok jej života. Skutočnosť v jej existencii, mimo nás, si intenzívne uvedomujeme práve tam, kde do nej zasahujeme. Ak je teda snaha o zmenu vedomia u veriacich, znamená to, že toto vedomie sa nebude meniť vtedy, keď jeho nositeľa izolujeme a umŕtvime jeho aktivitu, ale práve naopak, vtedy, keď mu dáme možnosť zasahovať aktívne do skutočnosti, aby menil predovšetkým ju a potom aj svoje vedomie. Človek pravdu chce nielen poznávať, ale ju aj realizovať, pretože jediná skutočná pravda je realizovaná pravda. Pri hodnotení treba vychádzať z marxistického chápania dejín, ktoré dospieva k záveru, že všetky formy a produkty vedomia možno zrušiť nie duchovnou kritikou, nie tým, že ich prevedieme na „sebauvedomenie“, alebo premeníme na „strašidlo“, „prízraky“, „vrtochy“ atď., lež iba praktickým prevratom reálnych spoločenských vzťahov, z ktorých vzišli tieto idealistické táraniny; dospieva tiež k názoru, že nie kritika, ale revolúcia je hybnou silou dejín i náboženstva, filozofie a každej inej teórie (Marx). V systéme, ktorého základnou podmienkou existencie je aktívna cielavedomá práca a angažovanosť, môže byť aj forma pasívnej rezistencie politickým stanoviskom. Ak sú vzťahy ku kresťanom deformované násilím, potom nie je možná ani radikálna teoretická pozícia tam, kde by ju bolo skutočne treba, lebo jej dôsledným uplatňovaním v deformovanom vzťahu by napomáhala degradácii človeka, a tým by pôsobila reakčne, proti dejinnému zmyslu socializmu. Vieme, že náboženský odraz skutočného sveta môže celkom vymiznúť len vtedy, keď sa budú vzťahy praktického každodenného života ľudí prejavovať v prehľadných a rozumných súvislostiach ľudí medzi sebou a prírodou. Netreba ich zahmlievať radikálnym a unáhleným konaním, lebo nie je možné dosiahnuť ihneď to, na čo nie sú ešte podmienky, aby sme sa svojím konaním nedostali do paradoxu, z ktorého je potom

ťažko vyjsť. Oveľa výhodnejšie je zamerať svoju bojovnosť a aktivitu na zmenu tých skutočných podmienok, ktoré vystupujú voči náboženstvu ako ich hlavné príčiny a nemusí nám prekážať, ak sa v tomto úsilí stretne aj s kresťanmi na jednej pozícii.

РАЗМЕРЫ ХРИСТИАНСКОЙ АКТИВНОСТИ

Ян Биелчик

Активность относится к основным определениям и проявлениям человека. Поэтому ее нельзя ограничить, ей можно лишь придать определенное направление. При обеспечении основных жизненных проявлений в одном обществе нет большой разницы между христианами и нехристианами. Различия между ними более отчетливо проявляются в общественной, культурной и политической активности. Под понятием христианская активность мы подразумеваем каждую деятельность христиан (следовательно, не только культовую деятельность), которая не имеет специфически христианского характера в своем проявлении и в результатах, но ее специфичность проявляется в сознании, которое скрыто за фактами, в представлении о том, куда направляется ход событий и какой смысл имеет собственная деятельность.

Перед каждым обществом стоит проблема интеграций общественных групп, а также проблема предоставления простора для их деятельности. Общественный простор, однако, ни одной группе нельзя предложить как какое-то „безвоздушное пространство“, которое бы они потом должны были только заполнить своей деятельностью. Такой простор возникает лишь вследствие сильного давления всех общественных групп, и его размеры зависят от общей потенции действующих субъектов и от места, отведенного им законом в общественной системе. Главное содержание статьи состоит в том, чтобы проследить потенции христианства в современную эпоху и также определить место, которое социалистическое государство юридически отводит для деятельности его учреждений.

Христианство в современных обществах имеет довольно трудную позицию, причиной которой является процесс секуляризации. Поэтому оно стремится занять к ним новое отношение и абсорбировать секуляризованные социальные структуры или пронизать их христианской этикой. Поэтому оно избавляется от „сверхнатуралистической“ позиции, которая была пригодна в период господства церкви над миром, но которая в настоящее время не удовлетворяет. Оно переходит с позиции господства на позицию служения. В этом заключается основной поворот в общественной функции христианства. Чтобы попытка проникнуть в социальные структуры оказалась успешной, христианство должно развить свою деятельность и стремиться принимать живое участие в общественной жизни. Однако не путем религиозных учреждений (взгляды по этому вопросу, однако, расходятся), но посредством деятельности отдельных христиан в светских учреждениях.

Определение места религиозных структур в социалистическом обществе зависит от того, какое значение им придает государство и как оно оценивает их вклад в развитие общества. Это зависит опять же от того, какой смысл имеет социалистическое государство и социалистическое движение в целом, какое место занимает в нем человек и какое значение ему придается. Марксистское понимание социализма можно коротко характеризовать как движение, постоянно стремящееся к тотальному освобождению

человека, причем перестройку общества оно понимает как основу этой эмансипации. Смысл социалистического государства состоит в том, что оно реализует и направляет общественные процессы в соответствии с этой основной целью, при этом очевидно, что оно не может предоставить абсолютной свободы, поскольку само является лишь орудием принуждения. Поэтому его необходимо постоянно демократизировать, а именно по мере исчезновения основных антагонистических классовых противоречий. При решении отношения к верующим и религиозным учреждениям нельзя пользоваться насилием, тем более потому, что в социалистическом обществе они уже не являются выразителями классовых интересов. Увеличение свободы и демократии имеет значение и для расцвета общества, поэтому их нельзя понимать как самоцель. Наоборот, ограничение свободы и демократии ослабляет интеграцию общества, так как порождает оппозицию и группы, способные оказаться спровоцированными и к наиболее крайним проявлениям протеста. Кроме того, изолированность христиан порождает чувство их исключительности, умерщвляет активность и тем самым препятствует изменению их сознания.

DIMENSIONS OF CHRISTIAN ACTIVITY

Ján Bielčík

Activity is one of the basic attributes and characteristics of man. It cannot be restricted, it may only be directed. There are no essential differences between christians and nonchristians in their trying to secure the essential qualities of life in a society. Differences are more obvious in their social, cultural and political activity. The notion „christian activity“ is understood to be every activity partaken by christians (not only cult activity) that is not of specific christian character in appearance and results. The christian church particularly displays a consciousness, a hidden imagination, for the direction of events and the meaning of their activity. Every society is faced with the problem of integrating social groups as well as with the problem of providing for their working activity. But a social space cannot be offered to any group as a „vacant space“ that is to be filled only by their activity. The space is developed through the pressure of all the social groups and its dimensions depend on the whole potentiality of acting subjects as well as on a place given them legally in a social system. The study of the potentiality of Christianity today as well as the place given to its institutions in a socialist state are the subjects for this paper.

Christianity is in a somewhat difficult position in contemporary modern societies which has been brought about by the process of secularisation. As a result, christianity has attempted to take on a new attitude towards society. This is in order to absorb the secularised social structures or infuse them with christian ethics. It has thus counter-balanced the „supernatural“ position suitable in an age where the church dominated the world but which is out of place today. It has transferred from a position of domination to a position of service. This is the fundamental change in the social function of christianity. If the attempt to penetrate social structures is to be successful it must be done by participation. Not to participate through church institutions (views differ), but through single christians working through secular institutions.

The place of religious structures in a socialist society is determined by what religious activity the state acknowledges and values as a contribution to the society. This again depends on what is the meaning of a socialist state or socialist movement at all and on the place and meaning of man in it. The Marxist conception of socialism may be briefly characterised as a movement that persistently tries to free man totally and where the rebuilding of society is conceived as a basis for

that emancipation. The meaning of a socialist state lies in the fact that it realises and directs social processes consistent with its fundamental goal, whilst it cannot provide absolute freedom as it is itself only a tool of compulsion.

For this reason a socialist state must be continually democratised to such an extent that the basic antagonistic class contradictions disappear. A state cannot afford to be violent in solving its relations with christians and their institutions much less now that they no longer stand for a class interest. To widen freedom and democracy is of significance at a stage of prosperity and therefore cannot be regarded as a purpose in itself. However their restriction weakens the integration of a society and produces opposition and groups liable to the most extreme expressions of protest. Besides, the isolation of christians provokes sentiments of exclusiveness, killing activity and inhibiting the change of their consciousness.